

KOMENTARJI, GLOSE

KITAJSKA PLIMA POPUŠČA. V Aziji so tri države, ki zbujajo respekt: Kitajska, Japonska in Izrael. Prva šteje 700 milijonov ljudi, druga 100, tretja niti tri milijone.

Kitajska je kolos, saj sega od Tihega oceana do Pamirja, strehe sveta. Japonska ima štiri velike otoke in 600 manjših. Izrael je le pika na velikem zemljevidu Azije.

Na vseh tabelah sveta je Kitajska v skrajni spodnji polovici, vendar je dejansko tretja velesila sveta. Japonska je v tej vojni izgubila vse, poraz v vojni je bila prava nacionalna katastrofa. Danes je Japonska četrta industrijska velesila sveta. Izrael je pred 2000 leti izginil iz zgodovine, leta 1948 se je spet pojavil na zemljevidu. Iz puste pokrajine so napravili cvetočo deželo. Zdaj doživlja Madinet Yisrael novo renesanso. Izrael je ena izmed dežel Srednjega vzhoda, ki uspeva.

Devetega maja tega leta je Kitajska opravila tretjo eksplozijo nuklearne bombe. V dvajsetih mesecih je izvedla tri atomske eksperimente. Kitajska zbuja strah in spoštovanje. Za vse je velika uganka. Kaj se dogaja za kitajskim zidom?

1

Grčija, Judeja, Perzija, Indija in Kitajska so zapustile sijajno dediščino. Pred približno 2500 leti je živel v Indiji Buda, v Perziji je pridigal Zaratustra, v Judeji je počasi nastajalo Sveto pismo stare zaveze, največji dokument antike. Za Solona se je rodila v Grčiji demokracija, v petem stoletju pred Kristusom so Atene doživele svojo zlato dobo. Tedaj sta živela na Kitajskem velika filozofa: Laotse in Konfucij.

Mezopotamija, Judeja, Arabija in Indija so dale človeštvu velike religije. Kitajska pa je bila vedno dežela globokih filozofov in praktičnih moralistov. Kitajci si niso belili glave s tem, ali je bog ali ga ni. Niso se menili za onstranstvo, za teologijo. Cenili so življenje brez kulis. Zato niso ustanovili nobene božje države. Konfucij je skušal raje utrditi kraljestvo na zemlji.

Kitajska je več kot tistih 9 milijonov km² površine. Je sinonim grandioznega. Kadar govorimo o tej deželi, moramo uporabljati že kozmične številke. Vse naše predstave o Kitajski so le skromna projekcija šolarja, ki z globusom v roki ugotavlja prve elemente našega planeta.

Druge dežele so lepše, imajo še starejši razvoj. Stari Egipčani so nam dali piramide, Kmeri so zidali veličastna svetišča sredi džungle tropične Kambodže, Babilonci so skopali imenitno mrežo kanalov, Arabci so posredovali zahodu zaklade antičnega vzhoda. Vendar pa ni nikjer in nikoli živel toliko ljudi skupaj z naravo, nobena nima tako dolge, nepretrgane kulturne tradicije, tako individualnega razvoja v zgodovini kot Kitajska.

Najvažnejši element kitajske dežele pa niso zemlja niti vegetacija niti klima, marveč ljudje. Kitajska pokrajina je biofizična enota, ljudje in narava so tako organsko, tako intimno povezani med seboj, kot sta drevo in zemlja,

iz katere raste prvo. Na tej dobri zemlji živi več ljudi kot v Ameriki. Afriki in Avstraliji skupaj.

In ta dežela je bila štiri tisoč let, v vsej svoji zgodovini, izolirana od ostalega sveta. Kitajski filozofi so razvili teorijo etnocentrizma in sinocentrizma — Kitajska je bila središče sveta in svetovne civilizacije. Imenovala se je kraljestvo sredine«. Za Kitajce so bili vsi drugi »barbari«, vse, kar ni bilo Kitajsko, je bilo inferiorno.

Kitajska kultura je najbolj specifična, najbolj kontinentalna. Bila je tisočletja in tisočletja ločena od ostalega sveta, zato je ohranila kontinuiteto svojega razvoja. Kitajske ni mogoče primerjati z nobeno drugo deželo. Evropa ne razume te dežele, tudi Indija je ne. Japonci in Kitajci pa se razumejo, čeprav govorijo drug jezik.

Japonci so dobili vero, pisavo, filozofijo s Kitajske. Kitajska je bila Grčija Daljnega vzhoda — učiteljica narodov. Taoizem, konfucionizem, budizem — vsi so prišli na japonske otoke s kitajske celine.

2

Kitajska ideja je revolucija. Vsaka mlada družba je ekspanzionistična in propagira revolucijo. Aleksander Veliki je raztegnil meje grške oikumene (skupnosti) od jonskih otokov do Inda. Rim ni nastal v enem dnevu. Arabci so širili svoje ideje — islam — z ognjem in mečem. Prodrli so do Herkulovih stebrov in do vrat Kitajske. Sovjetski voditelji so po oktobrski revoluciji govorili o svetovni revoluciji. Kitajski komunisti govorijo o skupni fronti Azije, Afrike in Latinske Amerike — AAA.

Septembra 1965 je objavil maršal Lin Piao, kitajski minister za obrambo, članek z zelo značilnim naslovom: »Živela zmaga ljudske vojne«.

Zbudil je veliko pozornost po vsem svetu. V Združenih državah je deloval kot šok, ameriški obrambni minister McNamara ga je tolmačil kot kitajski »Mein Kampf«. V Londonu so bili manj vznemirjeni. V Parizu so ga komaj zabeležili. V Tokiu so ga registrirali kot vsako drugo novico — brez nerveze.

Osnovna misel kitajske politične strategije je: industrijske dežele Zahoda posestevajo mesto, nerazvite dežele vas. V tem boju bo zmagala vas — svetovna vas.

Tako je bilo tudi v kitajski državljanski vojni. Kuomintangovci so sedeli v mestih, komunisti so imeli kontrolo nad deželo. Na njihovi strani je bila vas, 500 milijonov kmetov.

Kitajska vizija prihodnjega spopada je pošastna: vojna kontinentov. Še več, vojna dveh svetov.

V Tokiu ne gledajo tako črno kot v Ameriki. Kitajska vizija sveta je prej »idealizirana« projekcija tistega, kar naj bi se zgodilo, kot pa napoved, da se bo to zgodilo.

Kitajska retorika je bila vedno ekstremna, nerealistična in absurdna. Kitajskih izjav ne smemo jemati dobesedno. Te izjave so samo odsev politične in

mentalne izolacije, v kateri žive Kitajci. To so refleksi družbe, ki se je zaprla vase in gleda na ves svet samo s svojega zornega kota.

Kitajska je doživela huda razočaranja v novejši zgodovini, vsi so grabili njena bogastva, vsi, od Rusov, Angležev, Francozov, Američanov, so jo hoteli razkosati. Kar ima — radio, telefon, ceste, železnice — je iz Evrope. Celo marksizem je prišel z Zahoda.

Zdaj je prvič, da odloča sama o svoji usodi, prej so ji drugi rezali kruh. Vse do kitajske revolucije leta 1911 je živela v senci velikih dogodkov. Leta 1949 so razglasili ljudsko republiko. To je bil od oktobrske revolucije sem najvažnejši zgodovinski dogodek.

V Evropi prevladuje mišljenje, da je Kitajska tradicionalna imperialistična država in da gre po stopinjah Japonske. Pri tem se sklicuje na agresivne izjave kitajskih voditeljev.

Res je, pravijo poznavalci Azije, Kitajska je središče velike religije — komunizma. Kitajski prvaki so trdno prepričani, da je komunizem val prihodnosti. Vendar opozarjajo v Tokiu, Hongkongu, pa tudi v Parizu na to, da so bili Kitajci vedno zelo previdni — konfucijevski pragmatizem.

Kitajski ekspanzionizem je bil zelo subtilen. Kitajci so prodrli v sosedne dežele ne zato, da bi jih zasedli, marveč zato, da bi si zagotovili njihovo prijateljstvo.

V svoji zgodovini niso bili nikoli agresorji. Kulturno so tako močni, da lahko asimilirajo vse druge nacije. Vsi so se izgubili v kitajskem morju. Čas dela zanje.

Odnosi med Kitajsko in sosednimi državami, predvsem Burmo in Kambožjo, so moderna verzija indirektno dominacije. Take odnose so kitajski cesarji nekdanj vzdrževali z Anamom (današnjim Vietnamom), Nepalom, Korejo, Tibetom.

Dalje navajajo to, da Kitajska ni intervenirala v Vietnamu. In vendar grmi Peking vsak dan proti Američanom. Kitajski zunanji minister Čen Ji je že večkrat izjavil, da komaj čaka dan, ko bo Amerika napadla Kitajsko!!

Še en primer absurdne izjave. Dejstvo je namreč, da se Kitajska ničesar bolj ne boji kot odkritega spopada — vojaške konfrontacije — z Ameriko. Z bicikli in gesli se vendar ne more boriti proti tankom in letalom.

Ljudska republika Kitajska je bila razglašena 1. oktobra 1949. Šest let pozneje se je kitajska diplomacija prvič afirmirala na mednarodni areni. To je bilo na konferenci azijskih in afriških držav v Bandungu. Ču En Laj in Pandit Nehru sta bila glavna protagonistata velikega zбора. To so bili medeni meseci solidarnosti novih dežel. Nihče ni sumil o iskrenih namenih Kitajske.

Pozimi 1963/4 je Ču En Laj obiskal afriške dežele. Kitajska je osredotočila svoj pogled na črni kontinent. V Egiptu je Ču En Laj občudoval piramide faraonske dežele. Govoril je o modrosti in disciplini starih narodov. Dejal je, da so lahko samo narodi, ki so imeli veliko idejo, sezidali take gigante, kot so

piramide in kitajski zid. Obiskal je ducat afriških prestolnic. Na povratku v Peking ni pozabil povedati, da je Afrika zrela za revolucijo. To je postal odtlej »leitmotif« kitajske politične propagande.

»Kakšno revolucijo?« so se vprašali v Afriki. Revolucijo proti vladam in režimom, ki so se formirali v boju proti kolonializmu? Revolucijo proti režimom, ki jih priznavajo od Washingtona do Moskve? Ta je lahko naperjena samo proti nam, so reagirali v Keniji, Tanganjiki, Etiopiji, Tuniziji.

Junija 1965 bi morala biti v Alžiru že dolgo napovedana in že večkrat odložena konferenca afroazijskih dežel. Ta konferenca naj bi odprla Kitajski nova vrata v Afriki in Aziji. Sovjetske zveze niso povabili, Indija pa je izgubila po porazu na Himalaji leta 1962 karte, ki jih je prej imela.

Vojaški udar v Alžiriji je preprečil konferenco, delegati so se razšli. Ču En Laj je čakal v Kairu, tu so v naglici sklicali sestanek Naser-Ču En Laj-Ajub Kan-Sukarno. Kitajski premier se je vrnil praznih rok. Dogodki v svetu so potiskali kitajsko diplomacijo vse bolj v defenzivo.

Velike kitajske diplomatske ofenzive je bilo konec, turneje kitajskih ministrov so se spremenile v skromne obiske. Časi, ko je ves svet z največjo pozornostjo in skoraj nervozo spremljal potovanja kitajskih državnikov, so mimo. Že na zadnjem, 25. kongresu KP Sovjetske zveze, se je pokazalo, da lahko Kitajska računa le na podporo nekaterih partij v Aziji in nekaj nepomembnih komunističnih frakcij v svetu.

Očito je, da so bile poteze kitajske diplomacije predimenzionirane. Od grandioznih načrtov o svetovni revoluciji, o Pekingu kot novem središču mednarodnega komunističnega gibanja, je ostalo malo. Samo fasada. S tistimi materialnimi sredstvi, s katerimi razpolaga, jih ne bo mogla uresničiti. Gesla o svetovni revoluciji ne morejo več razgibati imaginacije milijonov in milijonov. Velikih kreditov Kitajska ne more dati, v tem pogledu sploh ne more tekmovali z Ameriko in Rusijo. Tudi kitajski voditelji so se prepričali, da revolucija ni izvozno blago.

Tarejo jih domači problemi. Na Kitajskem se začinja boj za nasledstvo: kdo bo govoril v imenu 700-milijonskega naroda?

To je vprašanje, ki tli in zahteva rešitev. Povprečna starost kitajskih voditeljev, članov politbiroja, je 66 let. Nobena skupina na svetu ni tako stara, nobena ni tako monolitna in vendar ta monolit ni več to, kar je nekdanj bil.

4

Bila so razdobja v zgodovini, ko so cenili starost. Tako je bilo v Atenah, v Sparti, v cesarskem Rimu, v Evropi Karla Velikega, na dvoru Harrun al Rašida. Tako je danes v Indiji, na Japonskem, v Latinski Ameriki.

Sefi afriških držav pa so mladi. Revolucija odpre vrata mladim ljudem. Spartak je bil mlad, Hanibal ni imel baje niti štirideset let. Aleksander Makedonski je imel dobrih trideset let, ko se je odpravil v Indijo. Napoleonovi generali so štel komaj trideset let. Res je, ustanovitelji Združenih držav, »the Founding Fathers«, pa so bili vsi sivi.

Na Kitajskem je uradno sedem velikih modrecev, vsi bi lahko sedeli v starem rimskem senatu. Vsi gledajo z nezaupanjem na generacijo, ki prihaja.

Mao Ce Tung, apostol kitajskega komunizma, ima 75 let. Kitajski listi ga prikazujejo kot pravega boga. Če pa obrnemo to stran medalje, se pokaže popolnoma druga slika. Mao se boji, da bi revizionizem zamenjal kitajsko varianto revolucionarnega komunizma. Kaj je »revizionizem«? To je kitajsko ime za komunizem sovjetskega stila.

Mao je v težjem in manj zavidnem položaju kot Stalin. Sovjetski diktator je umrl na višku svoje moči. Mao se obotavlja, medtem ko se njegovi največji načrti podirajo. Preganja ga posmrtna usoda Stalina, ki je bil uradno degradiran in ki ga dejansko ni.

Bo po njegovi smrti tudi na Kitajskem »demaioizacija« — rušenje Maovega kulta? Doživel je triumf! Bo doživel tudi degradacijo? Ustanovnega kongresa kitajske partije 1. julija 1921 v Šanghaju se je udeležilo dvanajst članov, skromna vodica je narasla v mogočen veletok. Se bo ta razbil na več rokavov?

Liu Sao Či, predsednik Kitajske, je drugi na listi prominentnih osebnosti. Tak vrstni red je ondan navedla uradna tiskovna agencija Hsinhua. Liu ima 69 let in ni tako bleščeča se osebnost. Njegova življenjska pot ni bila niti revolucionarna niti romantična. V bistvu je le zanimiva mandarinska figura.

Ču En Laj, predsednik kitajske vlade in zunanji minister, ima 68 let. Je iz stare patricijske družine. Velja za elegantnega, duhovitega in korektnega diplomata. Ču bi bil lahko tudi predstavnik stare Kitajske. Zatrjujejo, da se je sprijaznil s stališči, ki jih zastopa.

Lin Piao, Bonaparte komunistične partije, je četrti. Ima 58 let in velja za močnega človeka. Njegova zvezda vstaja. Mnogi se upravičeno sprašujejo — bo postal Lin novi Bonaparte Kitajske? Bonapartizem je tisto, česar se je Stalin tako bal v Sovjetski zvezi.

General na čelu največje države? Nihče ne ve, kako bodo potekali dogodki. Churchill je dejal v svojih spominih, da je Rusija uganika znotraj uganke. To velja še bolj za Kitajsko.

Stara generacija in nova generacija — nič novega v zgodovini. Ta motiv so že stokrat obdelali v literaturi. Ponavlja se vso zgodovino. To je večni zakon razvoja.

»Vsaka generacija meni, dandanašnja generacija ni to, kar je bila v starih, dobrih časih. To je postala obsesija starih ljudi v Pekingu.« je izjavil ameriški zunanji minister Dean Rusk.

Bo prišla na površje nova generacija — bolj prožna in širših pogledov? Danes, 17 let po kitajski revoluciji, so na oblasti še vedno isti ljudje kot leta 1949, ko so razglasili ljudsko republiko. In vendar je zrasel medtem nov rod, ki ne ve nič o bojih s Kuomintangom, o velikem maršu, japonski okupaciji.

Kitajski voditelji sanjajo o tisočletju, mileniju sistema, ki se je rodil v hudem boju za oblast. Ime Mao Ce Tunga citirajo z največjim spoštovanjem. Izkazujejo mu čast kot starim kitajskim cesarjem. Kakšna montaža! Ostrina njegovega duha hitro popušča, to je vsak dan bolj očitno.

Milenij ortodoksnega sistema? Kdo že ni govoril o tisočletju! Prav gotovo to ni privlačna perspektiva za 750 milijonov ljudi. Koliko so se morali žrtvovati.

Imena novih naslednikov še niso znana in še dolgo ne bodo. Prav gotovo pa se na Kitajskem, dokler bo na oblasti sedanja skupina, ne bo veliko spremenilo. Kolesa kitajske zgodovine meljejo počasi.

Miran Ogrin

MNOŽIČNA BLAZNOST. Indonezijska vojaška cenzura je skrbno pazila, da svet ni zvedel za podrobnosti o dogodkih po septembru 1965, ko je poveljnik Sukarnove telesne straže polkovnik Utung začel upor. Do zdaj pa se je že nabralo zadosti poročil, iz katerih lahko sklepamo, da lahko pričakujemo še zadnje dejanje najbolj krvavega obračuna in politične represije novejšega časa. V Džakarti pripravljajo proces proti nekdanjemu zunanjemu ministru dr. Subandriju. Vse kaže, da se bo ta Sukarnov najožji sodelavec pridružil 700.000 žrtvam belega terorja.

Indonezija ima sicer čez 100 milijonov prebivalcev, toda tudi zanjo pomeni 700.000 pobitih »komunistov« velik odstotek. Poznavavci razmer se samo vprašujejo, ali je 700.000 mrtvih dovolj, da se bo obdržal na krmilu general Suharto, kajti zdaj že ni več skrivnost, da je predsednik Sukarno samo še stranska figura.

Značilno je, da teh podatkov ni objavil komunistični tisk, temveč govorijo o njih poročevalci zahodnih časopisov, ki komunistom niso posebno naklonjeni.

Jean-François Kahn piše v francoskem časopisu Express: »Ali 700.000 mrtvih zadostuje, da se za zmeraj stre opozicija? Ne, pravijo voditelji desničarskih strank. Opozicija bi si znova opomogla že v petih letih, če le pustimo pri življenju »komunistično seme, otroke, stare od 15 do 14 let. Tudi te otroke je treba pobiti, in to takoj.«

Kaže, da vojaški voditelji, ki so doslej z naklonjenostjo gledali na te strahotne pokole, nočejo več zagovarjati tega početja, ki je sicer imelo politično ozadje, pa se je že sprevrglo v pravo pravcato množično blaznost.

Isti francoski novinar piše še naprej: »Vprašali smo neko indonezijsko osebnost, ki ima tesne zveze z vojaštvom:

— Ali ste prepričani, da so bile vse žrtve komunisti?

»Razume se, da ne, saj ni mogoče vselej potegniti jasne črte, kdo je kaj.

— Ali se ne bojite, da se bodo potomci in sorodniki žrtev čez čas poskušali maščevati?

»Ta nevarnost obstaja. Zato pa smo si prizadevali, da bi, kolikor je pač mogoče, likvidirali cele družine.

— Ali je bila likvidirana tudi leva struja v nacionalistični stranki?

»Za nas so to tudi komunisti.

Navedimo še drugo pričevanje. Edouard Dillon (Express) je pisal: »V prvi polovici decembra so v vzhodni Javi vsako noč uprizarjali lov na ljudi. Ob zori je bila vsa prelepa pokrajina podobna prizorom iz hudih sanj... Neki popotnik je na cesti od Surabaje do Malagna videl na vsakem kilometrskem kamnu odsekano človeško glavo... Nekateri Francozi so opazili, kako plava